

# اصول فرزند پروری در اسلام

استاد راهنما:

شهین عطارزاده

نویسندگان:

کوثر دهمی نژاد

الهام قیم

سیده زهراموسوی

زهرآلبوعفری

مدرسه علمیه فاطمه الزهراء (سلام الله علیها) اهواز

استان خوزستان

## چکیده

فرزندپروری در اسلام به عنوان یکی از مهم ترین وظایف والدین، با اصولی جامع و الهی تعریف شده است که بر پرورش ابعاد جسمی، روحی و اخلاقی کودک تمرکز دارد. این مقاله به بررسی اصول اساسی فرزندپروری در اسلام می پردازد که شامل محبت، عدالت، تربیت دینی، آموزش اخلاقی و فراهم سازی محیطی سالم برای رشد فرزندان است. در اسلام، والدین نه تنها به تأمین نیازهای مادی فرزندان موظف هستند، بلکه باید تربیت اخلاقی و معنوی آنان را نیز بر اساس آموزه های قرآن و سنت نبوی به عهده بگیرند. روش هایی همچون تشویق به اعمال نیک، پرهیز از خشونت، استفاده از گفت و گو و الگوسازی صحیح در این فرآیند تأکید شده است. هدف این پژوهش، ارائه راهکارهای عملی از منظر اسلامی برای والدین در جهت رشد همه جانبه کودکان و ایجاد نسلی سالم و متعهد است.

**کلیدواژه:** تربیت فرزند\_ الگوسازی در تربیت اسلامی\_ چالش های فرزندپروری امروزی

فرزندپروری یکی از مهم‌ترین وظایف والدین در تمام فرهنگ‌ها و ادیان است و در اسلام نیز جایگاه ویژه‌ای دارد. دین اسلام به‌عنوان دینی جامع و کامل، راهنمایی‌های ارزشمندی برای تربیت فرزندان ارائه کرده است که هدف آن، پرورش نسلی متعهد، اخلاق‌مدار و توانمند برای ساختن جامعه‌ای سالم است. اصول فرزندپروری در اسلام بر پایه محبت، عدالت، تربیت اخلاقی و معنوی و فراهم‌سازی محیطی مناسب برای رشد همه‌جانبه کودک استوار است. آموزه‌های قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص) راهکارهای عملی و الهام‌بخشی را برای والدین در مواجهه با مسئولیت‌های تربیتی ارائه می‌دهند. در این مقاله، تلاش شده است تا به بررسی این اصول اساسی پرداخته و نقش تربیت اسلامی در شکل‌گیری شخصیت و رفتار فرزندان تبیین شود. هدف از این پژوهش، ارائه دیدگاهی عمیق از فرزندپروری اسلامی و نشان دادن تأثیر آن در ساختن آینده‌ای روشن‌تر است.

## اهمیت فرزندپروری در اسلام

فرزندپروری در اسلام یکی از وظایف مهم و مقدس والدین است که با هدف پرورش انسان‌های صالح، مؤمن و مسئول در دنیا و آخرت انجام می‌شود. این موضوع در قرآن کریم، روایات معصومین (علیهم‌السلام)، و آثار علمای اسلامی مورد تأکید قرار گرفته است. تربیت فرزندان از دیدگاه اسلام تنها به پرورش جسمی محدود نیست، بلکه شامل تربیت روحی، اخلاقی، دینی، و اجتماعی نیز می‌شود.

## اهمیت تربیت فرزند در قرآن کریم

تربیت فرزند یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های والدین در آموزه‌های اسلامی است. قرآن کریم بارها به اصول تربیتی اشاره کرده و احادیث و روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) نیز این اصول را شرح داده‌اند. از جمله آیاتی که به تربیت فرزند اشاره می‌کنند موارد زیر هستند:

• مسئولیت والدین در حفاظت از ایمان فرزندان

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا...» (سوره تحریم، آیه ۶)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده‌تان را از آتش دوزخ حفظ کنید.

این آیه بر مسئولیت والدین در تربیت دینی تأکید دارد. علامه طباطبایی در تفسیر المیزان بیان می‌کند که "حفظ خانواده از آتش جهنم" شامل آموزش دستورات الهی، پرهیز از گناهان، و تربیت صحیح فرزندان است.

## لزوم مراقبت برای حفظ ایمان فرزندان

رهبر معظم انقلاب اسلامی (حفظه‌الله) در تفسیر این آیه می‌فرماید: نکته‌ی دیگری که همین‌جا اضافه می‌کنم، مسأله‌ی فرزندان ماست. به فرزندانمان برسید؛ «قوا انفسکم و اهلیکم نارا و قودها الناس و الحجاره». حق نداریم فرزندان را رها کنیم. سعی‌تان این باشد که ایمانشان را حفظ کنید. کاری نکنید که ایمان جوانان، دختر و پسران - اگر دانشجو است، اگر کاسب است، اگر مشغول کار دیگر است - به مبانی شما متزلزل شود. گاهی انسان با دست و زبان بی‌مهار و بیرون از کنترل و با عمل غلط خودش کاری می‌کند که جوان خود را از دین و مبانی دینی و اعتقادات و اصول دور می‌کند؛ او را بی‌اعتقاد می‌کند. ما چنین کسانی را داشتیم؛ از هر دو طرف هم ممکن است. گاهی با سختگیری‌های بیجا - که بنده به سختگیری‌های بیجا اصلاً توصیه نمی‌کنم - و گاهی هم با

برخورد تند و تلخ و ترش، بعضی ها بچه ها را زده می کنند؛ بعضی هم از آن طرف با بی مبالاتی ها و لابلالی گری ها و امکانات بی حساب در اختیار بچه ها گذاشتن و از هر غلط آنها با اغماض چشم پوشی کردن، بچه ها را با دست خود طرد می کنند؛ در نتیجه بچه فاسد و خراب می شود. باید با منطق و برخورد صحیح و مهربانانه با فرزندان برخورد کرد. «قوا انفسکم و اهلیکم»؛ جوان و همسران را باید حفظ کنید؛ این جزو وظایف شماسست. این، اثر تشدید کننده دارد؛ یعنی وقتی در خانواده ای، جوان یا یک عضو خانواده خدای نکرده نقطه ی ضعیفی پیدا کرد؛ مثل لکه ی سیاهی شد روی دندان، و مینای دندان در این نقطه خراب شد، بتدریج روی ذهن مخاطبهای خودش و پدر و مادرش اثر می گذارد و همین طور اثرهای متقابل تشدیدکننده دارد؛ در نتیجه آن حقیقت و معنویت را از دست می دهد. (بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۸۳/۸/۶)

### • آموزش عبادت و تقوا

«يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ...» (سوره لقمان، آیات ۱۷-۱۹) ای پسرک من، نماز را برپا دار، امر به معروف و نهی از منکر کن، و بر آنچه بر تو وارد می شود صبر کن.

این آیات نشان می دهند که والدین باید فرزندان خود را به نماز، اخلاق نیکو، و صبر آموزش دهند. آیت الله مکارم شیرازی در تفسیر نمونه بیان می کند که نماز و تقوا ستون اصلی تربیت معنوی فرزندان هستند.

### • محبت و احترام به والدین

«وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...» (سوره اسراء، آیات ۲۳-۲۴)

پروردگارت فرمان داده که جز او را نپرستید و به پدر و مادر نیکی کنید.

این آیه مسئولیت والدین در ایجاد محبت و احترام متقابل را نشان می دهد. در تربیت فرزندان، والدین باید نمونه ای از محبت و رفتار نیکو باشند.

احسان به پدر و مادر یعنی به خوبی و به شیرینی و باحالی خوش و باصبر و حوصله با آنان نشست و برخاست کنی، باکسالت و چهره درهم با آنان روبرو نشوی، و هرچه نیاز دارند گرچه مستغنی باشند، بدون اینکه وادار شوند از تو بخواهند برای آنان فراهم آوری، و هر وقت به دیدنشان می روی بادست پر روی. (نظام خانواده در اسلام، ۱۳۸۰، ص ۴۷۶)

خانواده در خانه یک ماهواره بگذارد فکر میکند تربیت او تحت نظارت کیست؟ قطعاً ماهواره. ماهواره تاثیر اعتقادی، سیاسی، فرهنگی و ... بر محیط خانواده میگذارد. از آنجایی که کودکان و نوجوانان مانند زمین خالی هستند هر چه در آن بکارید درو میکنند. ساده لوحی است اگر فکر کنیم دیگران به فکر اوقات فراغت ما هستند و نگران ما هستند و برایمان برنامه تولید میکنند. بخشی از عوارض ناشی از این وسیله ی خانه خراب کن عبات است از: هجوم فرهنگی، ترویج مدگرایی، الگوهای بی اساس، بدحجابی، ترویج خشونت، بزرگ نمایی واقعیت های کوچک و ... (مقاله تاثیر ماهواره بر نسل جوان. فاطمه گلی).

فضای مجازی نیز همانند ماهواره بلکه بیشتر از آن در عرصه تربیت قد علم کرده است. در این فضا فرزندان هر چیزی را ممکن است دریافت کنند و ما کنترلی نداریم جسمشان کنار ما نشسته اما روح و فکرشان معلوم نیست در کدام کشور و در بین چه افرادی است و دشمن با این ابزار ایمان، غیرت و اعتقادات جوانان ما را نشانه میگیرد. (رهبر معظم انقلاب اسلامی)

### غفلت از معنای صحیح تربیت و اشتباه گرفتن آن با تعلیم

بعضی از والدین تربیت را نوعی تعلیم می پندارند و از معنای صحیح تربیت غافلند، فکر میکنند با آموزش یک سری مفاهیم و مطالب سودمند دینی یا تربیتی، پند و شعر و داستان های بزرگان، میتوان کودک را تحت تاثیر قرار داد. محیط رشد و نمو اگر محیط راستی، شجاعت، انضباط، مهر و وفا، خیرخواهی، کار و تلاش و ... باشد کودک باهمین صفات خو میگیرد همچنین اگر محیط خیانت، حيله بازی، لج بازی، کوتاه فکری و ... باشد، خواه ناخواه به این صفات زشت و فاسد خو میگیرد.

### انحرافات جنسی

غریزه ی جنسی بد نیست اما باید هدایت های صحیح صورت بگیرد. یکی از خطرات که متوجه کودکان است تحریک زودرس این غریزه است و مردم تصور میکنند کودک تا قبل بلوغ از مسائل جنسی بی خبر است. در بین کودکان ۵\_۶ ساله بازی های جنسی دیده میشود. از سن ۶\_۷ سالگی دورنمایی از روابط جنسی در ذهن دارند و در صدد کشف آن هستند. سن ۸\_۹ سالگی گاهی با دوستان خود خلوت میکنند و درباره امور جنسی صحبت میکنند و گاهی خود را به خواب میزنند تا از روابط محرمانه پدر و مادر آگاه شوند. در بین کودکان حتی همجنس بازی و استمناء دیده میشود، که تا بلوغ به حد ناپسندی ممکن است برسد.

## راهکارهای پیشگیری:

۱. از لمس زیاد مناطق خاص و حساس کودک پرهیز شود. پیشوای معصوم امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید: مرد نباید دختر بچه‌ی شش ساله را ببوسد و زن نباید پسر بچه‌ی هفت ساله را ببوسد (مکارم الاخلاق، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۲۵۶)

۲. باید کودکانی با حیا تربیت کنیم، امروزه در خانه‌هایی وجود دارد پدر و مادرانی که با بدن‌های عریان یا نیمه عریان، بدون شلوار، باشلوارک، ساق‌های پا را نمی‌پوشانند. فرزندان هم از این والدین پیروی میکنند به اصطلاح همه محرم هم هستند. فکر نمی‌کنند که این صحنه‌ها در تربیت فرزندان‌شان اثر دارد امام علی علیه السلام می‌فرماید: ای چه بسا که در اثر یک نگاه عشق و تمایلات جنسی تحریک شود. (غررالحکم، ۱۳۷۸، ص ۴۱۶)

۳. دختر و پسر بخصوص ۴\_۵ ساله در یک بستر نباید بخوابند جای خواب آنها را باید جدا کرد. پیامبر (ص) می‌فرماید: هنگامی که کودکان به ده سالگی رسیدند نباید پسر با پسر، پسر با دختر، دختر با دختر در یک رختخواب بخوابد (وسائل الشیعه، ۱۴۱۴، ج ۱۴، ص ۱۷۱) همچنین امروزه در فضاهای آپارتمانی به این نکته توجه نشده و فضاها کوچک است اگر خانواده مجبورند همه یکجا بخوابند باید سعی کنند رابطه جنسی خود را اخفا کنند.

۴. حمام رفتن کودکان باید مورد نظارت باشد. صلاح نیست دختر بالای ۴ سال با پدر و پسر با مادر به حمام بروند و در صورتی که پدر و پسر باهم و مادر با دختر باهم بروند باید طوری باشد که عورت خود را بپوشانند.

۵. باید کودک را از تماشای عکس‌ها، بازی‌ها و فیلم‌های نامناسب دور کنیم زیرا او را به انحراف می‌کشاند حتی شنیدن داستان‌های عاشقانه به صلاح نیست.

۶. وقتی کودکان در گوشه‌ای خلوت میکنند و یا دنبال تنهایی هستند پدر و مادر دورادور باید مراقب‌شان باشند.

۷. کودک خسته به رختخواب برود تا سریعا بخوابد وقتی در رختخواب دراز بکشد ممکن است افکاری و تجسم‌هایی به ذهنش برسد.



## نتیجه‌گیری

فرزندپروری در اسلام، فرآیندی الهام‌بخش و جامع است که تمامی ابعاد جسمی، روحی، اخلاقی و معنوی کودک را در بر می‌گیرد. آموزه‌های اسلامی با تأکید بر محبت، عدالت، تربیت دینی و پرورش اخلاقی، والدین را به‌سوی تربیت نسلی آگاه، مسئولیت‌پذیر و اخلاق‌مدار هدایت می‌کنند. تربیت صحیح فرزندان نه تنها یک وظیفه شخصی، بلکه مسئولیتی اجتماعی و الهی است که می‌تواند به شکل‌گیری جامعه‌ای پویا، سالم و پایدار منجر شود. در دنیای امروز، پایبندی به اصول اسلامی در فرزندپروری می‌تواند به‌عنوان راهکاری مؤثر برای مقابله با چالش‌های تربیتی مدرن و حفظ ارزش‌های انسانی و اخلاقی باشد. والدین با بهره‌گیری از این اصول می‌توانند نسلی پرورش دهند که در مسیر کمال انسانی گام بردارد و آینده‌ای روشن‌تر برای خود و جامعه رقم زند. تربیت در اسلام نه پایان راه، بلکه آغاز رشد و شکوفایی یک انسان مؤمن و ارزشمند است.

## • قرآن

### • نهج البلاغه

۱. آمدی عبدالواحد، غررالحکم ودرر الکلم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چهارم، قم، ۱۳۷۸
۲. امینی ابراهیم، همسرداری، مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ ۲۹، ۱۳۷۸
۳. انصاریان حسین، نظام خانواده در اسلام، انتشارات ام ابیها، شانزدهم، قم، ۱۳۸۰
۴. پاینده ابوالقاسم، نهج الفصاحه، جاویدان، دوم، تهران، ۱۳۸۵
۵. شریف رضی، مکارم الاخلاق، چاپ ۱۴۱۲ق
۶. شیخ کلینی، الکافی، دارالکتب الإسلامیة، ۱۳۸۸
۷. صحیح بخاری و صحیح مسلم، علما و محققان اهل سنت، دار ابن کثیر، ۲۰۰۵ میلادی
۸. عاملی شیخ حر، وسائل الشیعة، دارالاحیاء التراث العربی، سوم، بیروت، ۱۴۱۴ه.ق
۹. قائمی، علی، نقش پدر در تربیت، انتشارات امیری، تهران ۱۳۷۲
۱۰. قائمی علی، سازندگی و تربیت دختران، انجمن اولیا و مربیان، تهران ۱۳۸۰
۱۱. مالک بن انس، الموطأ، دار القلم، ۱۴۰۷ه.ق
۱۲. مجلسی محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار، دار التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ق
۱۳. مشایخی راد، شهاب الدین، تعلیم و تربیت دینی، چاپ صحافی اسوه، اول، ۱۳۸۰
۱۴. نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط السائل، ناشر موسسه آل بیت علیه سلام، مکان چاپ قم، سال چاپ ۱۴۰ ق